

Комплексно вредновање резултата рада ученика

♦ **Појам.** – Садашње традиционално оцењивање у школи сматра се, у великом степену, превазиђеним, анахроним. Поједини врло компетентни аутори садашње, традиционално оцењивање сматрају "болесником" савременог образовања. Под дејством различитих субјективних фактора који долазе од наставника као *мерног инструмента* (хало-ефекат, лична једначина наставника, грешке централне тенденције, грешке контраста и слично), затим фактора који долазе од стране ученика и њихових одговора преко којих се оцењују знања (вербално обликовање мисли, лепо кажу, а мало искажу) отежава се правичније и објективније оцењивање. Критеријум наставника "варира као брод на олујном мору" (Зоран Бујас), а исто знање различито оцењују различити испитивачи или исти испитивачи различито оцењују у различито време дана и слично.

Захтеви комплекснијег вредновања рада школе су следећи:

1. У школи је потребно вредновати рад ученика у свим видовима рада, а не само резултате остварене у наставном процесу.

У досадашњој пракси претежно се, а понегде и искључиво вреднује рад ученика у настави, а запоставља вредновање квалитета остварених резултата у другим видовима рада као што је организација

слободног времена, рад одељењских заједница, ученичке организације, истраживачки рад и сл.

2. Потребно је вредновати не само ефекат већ и процес долажења до тих резултата. Понекад се заборавља да процес долажења до одређених резултата у вредносном смислу, са становишта социјалног учења и мењања појединаца, има веће значење него и само ефекти изражени у некој количини знања. И мања количина знања стечена на педагошки ваљанији начин, у којем су ученици радили, својим мисаоним напорима откривали знање, учествовали, процењивали више вреди од веће количине знања наученог претежно рецептивним путем добијеним "у готовом" облику, путем слушања и предавања.

3. Комплексни систем вредновања претпоставља вредновање осталих вредности а не само знања ученика. Нашој школи не одговара стари концепт школе училишта, већ школе у којој ученици развијају и све друге функционалне способности и вредности.

Потребно је, сем знања, вредновати и друге вредности као што су ставови, интереси, навике, потребе. Човек је богат по богатству својих потреба, тих унутрашњих сила, унутрашњих покретача човекове активности. Знање мало вреди ако процесом учења нису развијене одређене сазнајне потребе да се оно стално умножава и продубљује стваралачким учењем. Учење из потреба и жеља, а не учење из обавезе јесте показатељ квалитета извршених промена у нивоу развијености ученикових сазнајних потреба.

ЗАХТЕВИ ЗА ВРЕДНОВАЊЕ РАДА УЧЕНИКА	
сагледава	1) Обухвата све видове рада ученика
констатује	2) Вредновање је не само резултат већ и процес долажења до резултата
упоређује	3) Вреднују се знања али и остале способности ученика
захтева	4) Користе се различите методе, технике и инструменти у вредновању
подстиче	6) Сваки појединац треба да вреднује свој рад
гради	7) Обезбеђује сталну повратну информацију

4. Комплексно вредновање претпоставља целовиту примену различитих метода, техника и инструмената у праћењу, мерењу и вредновању ширих промена у развоју личности и реализацији васпитно-образовних задатака школе као целине.

Нужно је да се у вредновању квалитета процеса рада, резултата и вредности примењују различити инструменти и технике (скеле процена, чек листе, евидентне листе, упитници, инвентари), како на нивоу вредновања тако и на нивоу самовредновања, са основном намером да се подстиче развој и унапређује васпитно-образовна делатност школе.

5. Вредновање, у великом степену, треба да поприми облик самовредновања. Овај захтев се заснива на оптимистичкој хипотези вредновања ученикове личности при чему се процесом вредновања та позитивна страна подстиче и развија. Сваки појединац чији се рад вреднује мора бити у улози субјекта вредновања који никад није заобиђен и никад није изненађен.

Ако се вредновањем уважава личност, ако се објективније констатују резултати заједно са појединцем чији је рад вреднован, онда такав систем вредновања не може да "емитује" раздор у колективу. Систем вредновања не треба да ствара конфликте већ да рађа развојне промене. Систем вредновања мора да "носи", да подстиче један бољи рад. Ако се њиме не емитује такво кретање, онд аније добар систем нити може да буде у функцији унапређивања васпитно-образовног рада, а то је његова права сврха, битно обележје и основна функција.

6. Вредновање се мора одвијати истовремено са васпитно-образовним процесом у школи чинећи једну од његових интегралних компоненти, без чега васпитно-образовна делатност у основним елементима и етапама није комплексна. Њиме се обезбеђује стална повратна информација о кретању васпитно-образовног процеса чиме се омогућује предузимање одговарајућих мера на плану унапређивања васпитно-образовне делатности. Важно је да вредновање контролише и стимулише.

Комплексније вредновање претпоставља да се прате, мере и вреднују следеће компоненте:

♦ **Знање.** – Под знањем се подразумева логички преглед и повезаност чињеница и генерализација. Чињенице се сазнају чулним путем, оне су конкретне, презентне, непосредне, променљиве (велико, мало, тврдо, меко и слично). До генерализације се долази мисаоним путем. Генерализације су аспстрактне, не

могу се видети, осетити, само се мисаоно могу појмити. У мерењу се мора полазити од квалитета знања које може бити на нивоу присећања (најниже), препознавања (ниско), репродукције (често и веома прецизно понављање чињеница, генерализација, али није довољно употребљиво), оперативно (које служи решавању појединих задатака) и на крају, као највиши ниво, је стваралачко знање којим се могу стварати нови закони, нова решења.

♦ **Мотивација (потребе, жеље, интересовања).** – Појединац мора бити мотивисан да учи, да стиче нове образовне вредности. Развијање потреба, жеља и интересовања је кључно питање сваке делатности па и учења као веома сложене људске активности. Потребе јесу унутрашњи покретачи, унутрашње силе које нагоне појединца да се бави одређеним активностима. Човек ништа не би учинио да га на то не покрећу његове потребе. Потребе се развијају активностима. Све што човек ради, ствара, резултат је учења. Учи се и како се учи. Потребе јесу резултат поремећене биосоцијалне равнотеже. Као што појединац осећа органске потребе глади кад се поремети биолошка равнотежа, тако има потребу за многим социјалним вредностима, за читањем, учењем, одласком у позориште и другим социјалним вредностима и активностима. Те потребе настају када се поремети социјална равнотежа из чега резултира "глад" за одређеним социјалним вредностима којима се потребе задовољавају и даље развијају.

Област мотивације важно је подручје вредновања резултата рада ученика. Учење из потребе и учење из принуде су два различита квалитета. Интереси одржавају потребе и доводе до њиховог задовољавања. Желети, у основи значи потребовати. Вредновање потреба, жеља и интересовања јесте друга изузетно важна компонента вредновања ученика. Појединац је онолико богат колико су богате његове потребе.

♦ **Способности.** – Способност се испољава у делатности појединца. Она представља квалитет личности. Показује се у успешном обављању неке радње. Људске способности су разноврсне и веома бројне. Оне се развијају делатним односом, човековим практичним и интелектуалним бављењем одређеним активностима. Разликујемо неколико група човекових способности.

а) *перцептивне способности* омогућавају доживљавање стварности путем чула вида, укуса, додира, мириса и других органских осећаја што је начин сазнавања, околног света;

б) *практичне способности (мануелне)* заснивају се на активном односу човека према материји коју он мења и обликује према својој замисли и потребама;

ц) *вербалне-изражајне способности* испољавају се у људском говору, читању, писању, сликању, певању, свирању и другим облицима човековог изражавања (гестови, мимика и слично);

д) *интелектуалне-менталне способности* формирају се на основу човековог интелектуалног, мисаоног

рада и основа су за изграђивање свих осталих специјалних способности.

Оно што је значајно, са становишта педагошке евалуације, јесте да способности нису унапред формиране, дате у готовом облику, него се развијају. Човек доноси само диспозицију анатомско-физиолошку структуру нервног система, претпоставке које се могу, спољним деловањем, активностима на различитим нивоима, развијати. У вредновање је изузетно значајно укључити способности као важну компоненту, јер се вредновањем откривају позитивне и негативне стране наставног рада у развијању способности појединца.

♦ **Радне навике** су овладавање одређеним радњама тако да се оне, мање или више, изводе аутоматски, без значајнијег учешћа свести. У оквиру ове компоненте се посебно прати и вреднује практична употребљивост појединих знања. Вреднује се то колико су поједине активности увежбавањем прерасле у навику да их појединац редовно обавља и без великог трошења енергије на непотребне, узгредне активности које умањују ефикасност.

♦ **Субјективне могућности** су опште и специјалне способности појединаца (специјалне изражајне могућности, музичке, математичке и слично), затим одређене тешкоће и мане код ученика (муцање, слабовидост, наглувост и слично).

♦ **У објективне околности** спадају породично окружење, материјалне могућности, стамбене прилике,

снабдевеност породице појединим медијима (телевизија, радио, видео-рекордери, клавир и слично), коришћење културних институција (позориште и слично). Породични услови и однос родитеља према деци, посебно на млађем основношколском узрасту, изузетно утичу на учење и развој деце.

Ове последње две компоненте (субјективне и објективне околности) су независне величине, оне су релативно трајна својства. Зависно од субјективних и објективних могућности, треба посматрати и степен успешности појединца. Ако је неко имао веће способности од другог, а постигао исте резултате у учењу, дакле могао је више а није постигао, онда према томе треба одмеравати и висину оцене. Ако је неко, под тешким стамбеним условима, изузетним залагањем, постигао успех као неко истих способности са повољним стамбеним условима, онда овај први мора бити и повољније оцењен.